

БАНКАРСКА ФИНАНСИЈСКА ПОДРШКА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ СРБИЈЕ

BANKING FINANCIAL SUPPORT FOR RURAL DEVELOPMENT OF SERBIA

Јелена Б. Божовић,
редовни професор

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Економски факултет
Колашинска 156, 38220 Косовска Митровица
jelena.bozovic@pr.ac.rs

Jelena B. Božović,
Full Professor

University of Priština settled in Kosovska Mitrovica, Faculty of Economics
Filipa Višnjića bb,
38220 Kosovska Mitrovica
jelena.bozovic@pr.ac.rs

Иван Д. Божовић,
ванредни професор

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Економски факултет
Колашинска 156, 38220 Косовска Митровица
ivan.bozovic@pr.ac.rs

Ivan D. Božović,
Associate Professor

University of Priština settled in Kosovska Mitrovica, Faculty of Economics
Filipa Višnjića bb,
38220 Kosovska Mitrovica
ivan.bozovic@pr.ac.rs

САЖЕТАК

Кључне речи:

рурално
банкарство,
субвенције,
институционална
регулатива,
органска
производња

Политика руралног развоја представља важну политику ЕУ. Рурална подручја карактерише изразито сиромаштво и она захватају око 70% територије Србије у којима живи око 55% становништва и чине 41% ГДП земље. Основни циљ овог рада је да укаже на значај руралног сектора у Србији и дефинисања пружања финансијске подршке развоју руралних области. У том циљу, ауторка износи преглед актуелне ситуације са освртом на основне трендове и проблеме са којима се суочавају та подручја. Рад је структуриран у два дела: у првом делу указује се на оно што руралним подручјима треба пружити да би им се омогућио континуирани развој као изазов за пружање банкарске финансијске подршке, док се у другом делу дефинишу нека могућа решења као допринос даљем унапређењу животних услова у руралном подручју.

Раг њримљен:
29.2.2016.

Paper received:
2/29/2016

Раг њрихваћен:
31.3.2016.

Paper accepted:
3/31/2016

ABSTRACT**Key words:**

rural banking,
subsidies,
institutional
regulations, organic
production

Rural development policy is an important policy of the European Union. Although rural areas are characterized by extreme poverty, the rural area in Serbia covers about 70% of Serbia's territory with about 55% of the population and it constitutes 41% of GDP of the country.

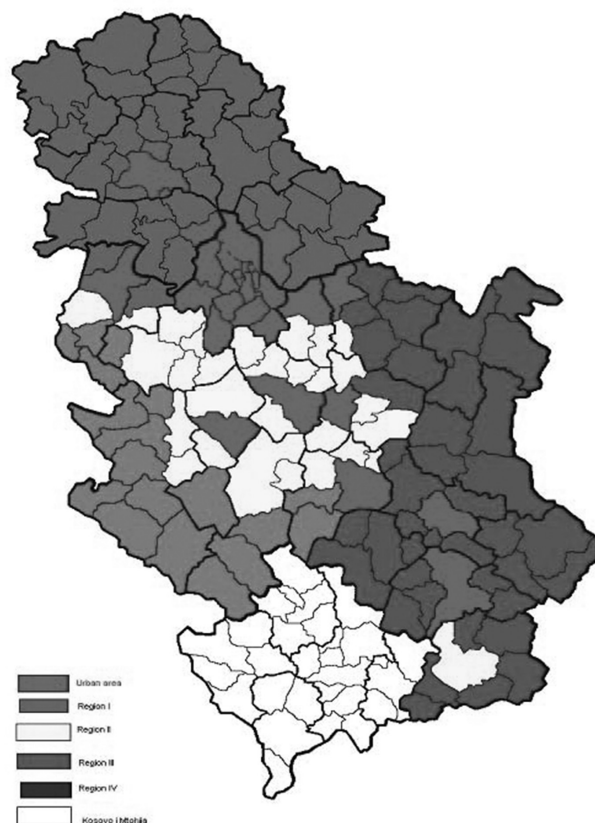
The main objective of this paper is to highlight the importance of the rural sector in Serbia and to define financial support for the development of rural areas. Regarding this goal, the work provides an overview of the current situation with a review of basic trends and problems faced by these areas.

The work is structured in two parts, so that in the first part it indicates what should be provided in rural areas in order to enable the ongoing development as a challenge for the banking financial support, and in the second part of the paper some possible solutions, as a contribution to further improvement of living conditions in rural areas, are defined.

Увод

Рурална област представља подручје чија је основна физичка и географска карактеристика коришћење земљишта за пољопривредну производњу и шумарство. Према дефиницији Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), руралне области су оне које имају мање од 150 становника по квадратном километру. Уважавајући ову дефиницију може се констатовати да је 85% укупне територије Србије окарактерисано као рурална област са 130 општина (3904 насеља). На основу Нацрта Стратегије руралног развоја Србије 2008–2013, руралне општине у Србији класификоване су у одговарајуће хомогене типове руралних области (слика 1). Постоје четири главна типа руралних области и то су: 1. подручја са високом пољопривредном продуктивношћу и интегрисаном економијом (Војводина, северни делови централне Србије око река Саве и Дунава); 2. мале урбане економије са пољопривредом која зависи од радне снаге (области дуж речних токова, на главним саобраћајницама у централној Србији или око урбаних центара); 3. економије засноване на природним ресурсима (планински региони у југоисточном делу Србије) и 4. велики туристички капацитети и лоше пољопривредне структуре (овај регион представља део Србије који има највећи туристички потенцијал

и највећу стопу учешћа терцијарног сектора у економској структури). Структура пољопривреде је прилично неразвијена и углавном је заснована на коришћењу природних ресурса сточне хране [21].

Извор: [16, 11]

Слика 1. Територија Србије према идентификованим типовима руралних области

Одрживост руралних области и обезбеђење једнаких услова за имплементацију у привредни развој представља проблем за све земље у транзицији, а не само у Србији. Неравномеран регионални развој у Србији резултанта је степена развијености руралних средина и израженог степена сиромаштва у сеоској средини (око 54%). У протеклим деценијама привредни систем заснивао се на искоришћавању и маргинализацији пољопривреде. Ради развоја руралних области Влада Србије дефинише мере подршке руралном развоју сваке године. Једну од најважнијих улога заслужује финансијска подршка банкарског сектора развоју руралног сектора уз субвенцију Владе Републике Србије.

СТАЊЕ И МОГУЋНОСТИ РУРАЛНОГ СЕКТОРА СРБИЈЕ

Србија располаже добрим руралним потенцијалом, о чему сведоче следеће чињенице. Србија је богата природним ресурсима и има повољну климу. Укупна територија земљишта под шумама заузима 27,40% укупне површине (26.415 km²) Србије. У власништву јавних предузећа (Србија шуме, Војводина шуме) и националних паркова (Копаоник, Тара, Ђердап и Фрушка Гора) налази се око 49,40%, а преостала површина земљишта под шумом налази се у власништву приватних лица, цркве, општина и друго. На квалитет земљишта утичу непримерене пољопривредне активности, а односе се на прекомерну употребу пестицида као и недостатак контроле квалитета воде која се користи за наводњавање. Највећи проблем у водопривреди је опадање квалитета водених ресурса услед транснационалног загађења вода које улазе у Србију (приближно 92% расположивих водених ресурса води порекло изван границе Србије). Такође, Србија се убраја у један од шест европских и један од 153 светска биодиверзитетска центра према критеријуму Међународног савеза за очување природе. У Србији резервати природе обухватају 84.000 ha, а укупан број биљних врста је око 44.200

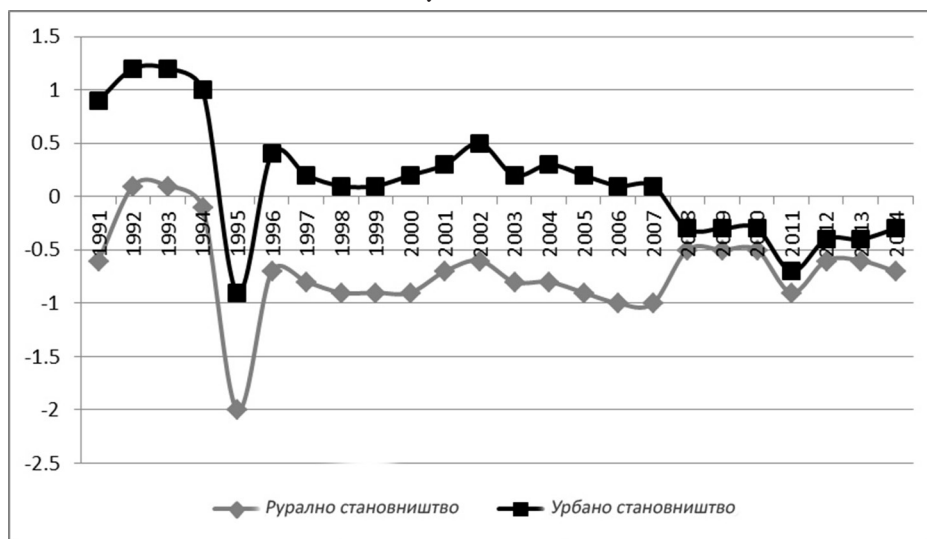
(43% од укупног броја биљних врста). Расположиву пољопривредну површину чини 5,1 милион ha (0,56 ha по становнику), док је обрадиво земљиште 4,2 милиона ha, што је изнад просека у поређењу са земљама ЕУ. Становништво у руралним крајевима бележи 41% од укупне популације. Укупна површина пописаног пољопривредног земљишта је 3.861.477 хектара, а од тога: коришћено земљиште 64,3%, површине под шумом 19,1%, некоришћено земљиште 7,9% и остало земљиште 8,7% [12]. Према резултатима Пописа пољопривреде из 2012, све раније тенденције структурних промена породичних пољопривредних газдинстава, укључујући стално смањивање њиховог броја, више или мање су се наставиле. Просечна површина пољопривредног газдинства је 3–5 ha (комерцијална је 10,6 ha). У Србији је 2012. пописано 631.552 пољопривредних газдинства, од којих су 628.552 или 99,5% породична пољопривредна газдинства, док су преосталих 0,5% била пољопривредна газдинства правних лица и предузетника. Посматрано према организационо-правној форми пољопривредних газдинстава, економска величина пољопривредног газдинства на сектору породичних газдинстава износи 4.990 евра, а на сектору правних лица и предузетника износи 204.755 евра [23, 22]. Године 2002. пописано је 778.891 или око 150 хиљада породичних пољопривредних газдинстава више него 2012. „Ова разлика је делимично последица промењене дефиниције породичних пољопривредних газдинстава у Попису пољопривреде 2012. у односу на Попис становништва, домаћинства и станова 2002, али је углавном реч о стварном гашењу преко сто хиљада старачких породичних газдинстава“ [8, 53]. Број чланова газдинстава и стално запослених је 1.442.628. Структуру коришћеног пољопривредног земљишта чине: оранице и баште 73,1%, ливаде и пашњаци 20,7%, воћњаци 4,8%, виногради 0,6%, окућнице 0,7%, остали стални засади 0,1%. Код ораница и башта највеће површине су под житима (68%), где доминирају површине под

кукурузом (39%) и пшеницом (24%). Од воћа највише се гаје шљиве на 45% и јабуке на 15% површина под воћем [12].

Због природних лепота и културне баштине Србија располаже добрим условима за развој руралног туризма. Један од задатака је успостављање финансијских механизма у почетној фази руралног туризма. На глобалном нивоу туризам је једна од најразвијенијих индустрија света и заузима значајно место у односу на све видове туризма. Пораст тражње за руралним туризмом евидентан је у свим земљама, а тај пораст је резултат два мотива: потребе за квалитетнијом животном средином и аутентичношћу. Међу осталим факторима, важна је подела годишњег одмора на неколико краћих путовања и предност путовања на краћим релацијама [1, 25].

Скоро све руралне области у Србији суочавају се са проблемима као што су: негативни демографски трендови, миграције, недовољно развијена инфраструктура, екстензивна и мешовита пољопривреда, висока стопа незапослености (21%) и сиромаштво, низак БДП по глави становника (74% од националног просека) и животна средина са потенцијалним претњама загађења. У руралним подручјима Србије, остварени БДП по становнику је за $\frac{1}{4}$ нижи од националног просека и указује на знатно заостајање у развоју [14]. Рурални туризам омогућава валоризацију рада жена у сеоским домаћинствима, али и упошљавање радно неактивних категорија становника [10, 68]. Упркос номинално високом учешћу пољопривреде у укупној запослености, производна структура у руралним срединама је угрожена због недостатка радне снаге. У прилог

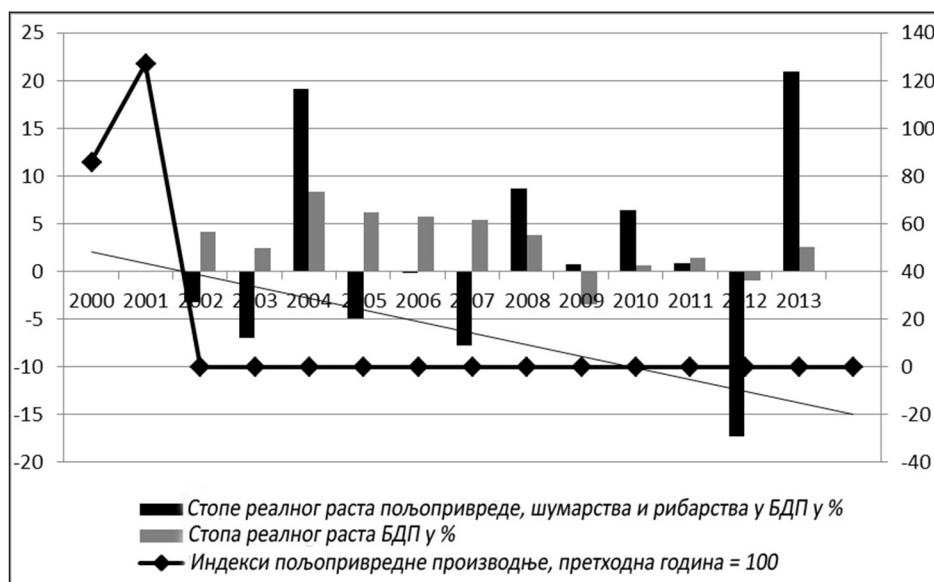
томе говори податак да око 50% запосленог руралног становништва има неформално радно ангажовање које се само формално убраја у пољопривредну радну снагу. Дефицит радне снаге у пољопривредно најразвијенијим регионима делимично је компензован избегличком популацијом или радницима који су остајали без посла [10, 68]. Мали број велепоседника и велике масе ситних земљовласника, уз растућу незапосленост и дубоке друштвене неједнакости на глобалном плану, никад нису омогућавали стабилан развој ниједном друштву, а обично су били ризични за опстанак државе која би то допустила [22, 35]. Високе негативне стопе раста руралног становништва (графикон 1) условљене су нижом заступљеношћу жена у репродуктивном добу, малом понудом адекватних радних места и неповољним условима за живот.

Извор: [15]

Графикон 1. Рурално и урбано становништво за период 1991–2014. (стопе раста на годишњем нивоу у %)

Значај пољопривреде за привредну структуру Србије мерено уделом сектора у БДП и укупној запослености веома је висок. Учешће пољопривреде Србије у бруто домаћем производу последњих година опада: 8,5% (2010); 9,0% (2011), 7,5% (2012); 7,9% (2013), али не због смањеног улагања у пољопривреду него због све већег улагања у друге секторе привреде. Изабрани показатељи пољопривреде представљени су на графикону 2.

Извор: [15]

Напомена:

Лева страна: Стопе реалног раста пољопривреде, шумарства и рибарства у БДП у % и стопа реалног раста БДП у %;

Десна страна: Индекси пољопривредне производње, претходна година = 100.

Графикон 2. Изабрани показатељи пољопривредне производње у Србији за период 2000–2013. (у % у односу на претходну годину)

Србија је изузетно погодна за развој органске производње. Органски производи су здравствено безбедна храна и настају као резултат радно интензивне производње. Органска производња у Републици Србији у 2014. години одвијала се на укупној површини од 9.430 ha, било да се ради о производима који су већ сертификовани или онима који су у процесу добијања сертификата за органски производ. У односу на 2013. годину (8.227 ha) укупне површине су повећане за 14,6% [12]. Упркос квалитету, услед високе цене у односу на конвенционалну пољопривредну производњу отежан је њен пласман на међународном тржишту. Иако је ова производња традиционална, са унапређењем развоја руралних области омогућило би се њено проширење. Ради унапређења развоја био производње неопходно је да се у буџету обезбеђују средства за субвенције, као подршка развоју органске производње на пољопривредним газдинствима. Овим решењем могуће је обезбедити дугорочни привредни развој. Према подацима из 2015. године највећи део буџета одлази на финансирање области пољопривреде, и то 28 милијарди динара [17].

Услед недостатака финансијских средстава произилазе основни проблеми везани за одржавање, унапређивање и развој пољопривредне производње. У протеклим годинама проблеми су се решавали уз помоћ установа задружног типа, као што су: обезбеђење што јефтиније и квалитетне хране, решавање стамбених проблема и читав низ других проблема [3, 18]. У задругу се обично удружују ситни приватни власници да би заједно лакше издржали тржишну конкуренцију крупног капитала у области свога пословања.

На тај начин задруга легалано штити интересе својих чланова. У циљу превазилажења ризика сарадње са приватним газдинствима банке су захтевале да земљорадничка газдинства буду уговором повезана са прерађивачима или откупљивачима.

Према Уредби о подстицању пољопривредне производње путем кредитне подршке кроз субвенционисање дела камате у 2012. години кредитна подршка користи се за: развој сточарства, развој ратарства, воћарства, виноградарства и повртарства, инвестициона улагања у пољопривредну механизацију и опрему и за инвестициона улагања у пољопривредне објекте. Право на кредитну подршку има: физичко лице као носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, осим физичког лица које је привремени носилац пољопривредног газдинства; предузетник и правно лице, под условима да су: уписана у Регистар пољопривредних газдинстава у складу са Правилником о начину и условима уписа и вођења Регистра пољопривредних газдинстава; да су измирила доспеле обавезе

по основу кредита одобрених по општим уредбама и програмима мера за подстицање развоја пољопривредне производње за период 2005–2011. и испуњавају посебне услове и за одређене намене утврђене програмима. Пословне банке у Србији у сарадњи са Фондом за развој РС склапају уговоре о кредитима у циљу подршке развоја пољопривредне производње. Крајем марта 2012. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде је закључило уговоре са шест друштава за осигурање, на основу којих ће држава у потпуности субвенционисати премију осигурања за субвенционисане кредите, одобрене по Програму подршке унапређењу сточарске производње (набавку стоке), и то: „Дунав осигурање“, „Делта Генерали“, „ДДОР Нови Сад“, „Миленијум осигурање“, „Такво осигурање“ и „Глобос осигурање“ [20]. Кредити се одобравају пољопривредницима, и то за обртна средства (семе, ђубриво, сточна храна, финансирање трошкова одржавања) и за набавку основних средстава (куповина пољопривредног земљишта, набавка приплодног материјала, набавка пољопривредне механизације). Значајни су и кредити за пољопривредна газдинства за које држава субвенционише камату, а намењени су за набавку репроматеријала и других обртних средстава.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ће банци са којом има закључен уговор субвенционисати део камате уколико су кредити одобрени према следећим условима коришћења: 1. за физичка лица и предузетнике максималан износ 5.000.000 динара; за земљорадничке задруге максималан износ 15.000.000 динара; за правно лице укупно одобрени износ кредита за све намене не може бити већи од 5.000.000 динара, осим за намене утврђене посебним програмом кредитне подршке за развој сточарства, за који укупно одобрени износ кредита не може бити већи од 50.000.000 динара; 2. рок отплате највише три године; 3. за кредите чији је рок отплате три године банка на

захтев корисника одобрава одложени рок враћања главнице до једне године, који се укључује у рок отплате кредита; 4. кредит се одобрава и исплаћује у динарима; 5. корисник кредита плаћа фиксну ефективну каматну стопу на неотплаћени део кредита од 6% на годишњем нивоу у периоду отплате кредита; 6. банка не наплаћује накнаду за обраду кредита; 7. отплата кредита у месечним, тромесечним, полугодишњим или годишњим ануитетима, у складу са планом отплате, који чини саставни део уговора о кредиту; 8. на захтев корисника кредита банка може одобрити превремену отплату кредита без права на накнаду трошкова превремене отплате; 9. Јемац кредита може бити правно лице са седиштем у Републици Србији, које има потписан уговор о пословној сарадњи са подносиоцем захтева. Јемац може бити само оно правно лице које је остварило позитиван резултат пословања и има измирене све обавезе према Управи јавних прихода, закључно са месецом који претходи месецу подношења захтева корисника за кредит за који се даје јемство. Ако кредит није обезбеђан на овај начин, подносе се инструменти обезбеђења у складу са пословном политиком банке. У случају ненаменског или делимично ненаменског коришћења, кредит се проглашава доспелим тако што се целокупна главница, припадајућа редовна камата и затезна камата која је обрачуната у складу са пословном политиком банке за цео период коришћења кредита наплаћују од корисника кредита, укључујући и цео износ субвенционисан од стране Министарства са обрачуном затезном каматом, у складу са пословном политиком банке [13].

Рурално банкарство носи са собом веће трошкове, ниже приходе и већи ризик због својих специфичности, а пре свега: дисперзије клијената, нижих прихода које остварују клијенти и пољопривредне производње под непосредним утицајем климатских промена. Додатни изазов за банку представљају: недостатак капитала и искуства у давању зајмова, институционалне

препреке (парцијална регистрација земљишта и непотпуност података у катастру, велики трошкови регистрације колатерала), пољопривредници немају довољно искуства у изради бизнис планова, високи фиксни трошкови одобравања и праћења реализације кредита. Услед недостатка кредитних гаранција хартије за пољопривредне производе не могу да послуже као гарант за одобрење кредита. На пример, као једино средство обезбеђења углавном се тражи хипотека на непокретност у двоструком износу кредита који банка одобрава, а веома често земљорадници не могу да приложе доказ о власништву услед непотпуних података у катастру па према томе нису ни у могућности да испуне један од основних услова за добијање кредита. Према истраживању Института за економику пољопривреде, основни разлози „заобилажења“ банкарских кредита јесу проблем пласмана (несигурни или неизвесни токови откупа и продајних цена), висока каматна стопа на кредите, неукњиженост објекта, за разлику од јасно дефинисаних кредитних аранжмана [7]. Мали фармери нису поуздани клијенти финансијским институцијама због скромног потенцијала и доступности тржишту.

ГЛАВНЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ СРБИЈЕ

Одрживи рурални развој Србије представља пример зависног регионалног и локалног развоја. Србија као држава и српско друштво принуђени су на маргинални статус европске полупериферије, што у крајњој линији утиче на услове у којима се трага за реалним моделима одрживог руралног развоја [4, 163]. Рурални развој Србије додатно је оптерећен дуготрајном политичком и културном маргинализацијом, као и просторно демографском и економском девастацијом села и пољопривреде која је у многим локалним срединама прешла критичну тачку после које више реално није могуће зауставити спиралу пропадања, а поготово је тешко преокренути неповољне развојне тенденције [8, 208].

Имајући у виду да је финансирање највеће ограничење за развој руралне економије, неопходно је интензивирати активност на плану изналажења адекватних модела финансирања од стране банкарских и других финансијских институција. Прва специјализована институција која се искључиво бави субвенцијама у пољопривреди је Управа за аграрна плаћања [21]. Њен задатак је да обавести пољопривредне произвођаче о актуелним подстицајима у пољопривреди, да им помогне да остваре субвенције на које имају право и да обезбеди ефикасну и брзу исплату газдинствима. Она води евиденцију о свим обавезама према пољопривредницима и исплатама газдинствима по основу субвенција, брине се о регистру пољопривредних газдинстава, управља подстицајним средствима за пољопривреду из међународних извора и брине се о томе да стигну до крајњих корисника. У Србији има 334.133 регистрованих пољопривредних домаћинстава која имају право на субвенције из буџета Републике Србије и користе услуге Управе за аграрна плаћања. Према Управи за аграрна плаћања, подстицаји за мере руралног развоја обухватају подршку програмима који се односе на: инвестиције у пољопривреди за унапређење конкурентности и достизање стандарда квалитета у циљу унапређења тржишног пословања, достизања стандарда квалитета и унапређења конкурентности; одрживи рурални развој у циљу унапређења заштите животне средине, унапређење руралне економије; припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја у циљу омогућавања локалним учесницима руралног развоја да дугорочно побољшају потенцијале својих локалних средина кроз израду и подршку у спровођењу локалних стратегија руралног развоја [21].

У институционалном смислу, примењује се Правилник о условима и начину остваривања права на кредитну подршку пољопривредним газдинствима. Кредити се одобравају на период од једне до

три године, са грејс периодом до годину дана који је обухваћен периодом отплате, одобравају се и исплаћују у динарима, без валутне клаузуле. Каматна стопа је 4% на годишњем нивоу за кредите у сточарству и 6% за кредите пласиране у развој ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства, цвећарства као и за улагања у пољопривредну механизацију и опрему. За пољопривредну производњу доминантан је висок ризик кредитирања пољопривредника, јер се ради о једном обрту средстава за пољопривреднике, високом утицају природних фактора за производњу и нестабилности мера аграрне политике. Услед високог ризика кредитирања пољопривредника и високих фиксних трошкова (неупућености пољопривредника да израде бизнис план), високе су и каматне стопе (табела 1). У поређењу са земљама у окружењу, активне каматне стопе у Србији су више у односу на земље ЕУ и потенцијалне чланице ЕУ. Висину каматних стопа у Србији највише одређује инвестициони и политички ризик, неефикасност банкарске администрације, неповољан институционални

амбијент земље, а најмање однос понуде и тражње за кредитима.

Основна препорука банкарском сектору односи се на побољшање услова кредитирања за фармере и на успостављању ефикасне сарадње са малим фармерима. У том смислу неопходно је повећање доступности банкарског кредитирања почев од адекватне информисаности, саветодавне помоћи у припреми бизнис планова до једноставних кредитних гаранција. Као колатерал треба понудити више опција, углавном: налог за пренос, менице, јемство од друге банке, другог правног или физичког лица, залог на непокретности и робу, залог у хартијама од вредности, хипотеке, уступање и залагање потраживања и права, полиса осигурања винкулирана на банку, али могу да се користе и други нестандартни типови колатерала према одлуци банке. Због специфичности пољопривредне производње кредитна политика банкарског сектора треба да уважи сезонски карактер производње који захтева одређену динамику улагања средстава, а спор обрт капитала захтева примерен период коришћења кредитних средстава и

Табела 1. Висина активних каматних стопа за период 2000–2011 (стање крајем периода у %)

Период	Просечно пондерисана каматна стопа на укупне пласмане	Просечно пондерисана каматна стопа на краткорочне пласмане	Просечно пондерисана каматна стопа на краткорочне кредите за производњу и залихе пољопривредних производа	Просечно пондерисана каматна стопа на дугорочне пласмане	Просечно пондерисана каматна стопа на дугорочне кредите за производњу и залихе пољопривредних производа
2000.	77,90	78,70	83,79	27,81	0,95
2001.	32,52	34,51	44,40	9,32	0,95
2002.	19,16	19,71	16,83	12,43	3,47
2003.	14,81	15,48	19,58	10,87	20,97
2004.	14,59	15,53	14,19	9,86	13,92
2005.	14,41	16,83	13,22	8,43	14,28
2006.	15,88	16,56	19,16	10,09	15,35
2007.	11,13	11,26	18,33	10,09	14,41
2008.	18,11	18,53	19,08	15,80	12,20
2009.	11,78	11,52	18,20	13,75	20,97
2010.	12,43	12,82	18,47	10,87	8,31
јун, 2011./*	14,24	17,72	17,72	13,55	13,01

Извор: [9]

Напомена: */ С обзиром на то да је Упутство за достављање података о каматним стопама на кредите и депозите и стопама накнаде од 28. октобра 1998. престало званично да важи 1. јула 2011, ова табела садржи податке закључно с јуном 2011. године.

период доспећа камата на наплату. У том смислу треба актуелизирати дуже рокове отплате, обавезно коришћење грејс периода и др. Разлика у исплативости појединих линија производње (на пример: производња житарица, индустријског биља, сточарства, производње воћа) треба да иницира систем селективних камантних стопа.

Рурално становништво треба припремити за коришћење финансијских средстава. У том смислу треба едуковати рурално становништво, обезбедити тачне и правовремене информације које треба да допру до сваког села и сваког становника, али и обезбедити повратне информације из руралних подручја. Саветодавне услуге у Србији традиционално је пружао Институт за примену науке у пољопривреди, а сада произвођачи и дистрибутери фармерских инпута, истраживачки институти, универзитети и невладине организације. Све већу саветодавну улогу имају и пољопривредна удружења и локалне самоуправе кроз разне видове едукација и обука за пољопривреднике. Банкарски сектор треба да уважи констатацију да саветодавне услуге које се тренутно пружају пољопривредницима нису довољне јер се односе само на технички део пољопривредне производње, док недостаје део који се тиче унапређења стручног знања пољопривредних произвођача. Треба интензивирати подстицаје за спровођење пројеката усавршавања људских капацитета у пољопривредним стручним службама које обављају прогнозно извештајне послове на подручју Србије. Такође, битни су подстицаји програмима за инвестиције у пољопривреди за унапређење конкурентности и достизање стандарда квалитета, који обухватају подршку за инвестиције у преради и маркетинг у сектору млека, меса, воћа, поврћа и грожђа. Унапређење квалитета живота у руралним подручјима треба спроводити ради подршке инвестицијама за изградњу, доградњу и адаптацију објеката и набавку опреме, ради пружања угоститељских услуга у домаћој радиности или сеоском туристичком домаћинству, за

набавку опреме за бављење традиционалним занатима који се сматрају старим и уметничким [2, 19]. Подједнако су важни подстицаји за унапређење руралне економије кроз увођење и сертификацију система безбедности и квалитета органских производа и производа са ознаком географског порекла. Најважније компаративне предности развоја српске руралне области јесу: велике могућности за производњу здраве хране, едукован кадар, добра геопозиција, добро позиционирање на тржишту и потенцијал за иновације.

Треба успоставити бољу сарадњу између банкарског сектора и пољопривредних произвођача, јер пољопривредници већ деценијама уназад у банкарским кредитима не виде реалан извор финансирања своје производње, а скромна и недовољна финансијска подршка долази и од државе. Српском руралном сектору недостаје привилегована аграрна банка која би знатно побољшала финансијски положај пољопривреде по узору на Француску или неке друге западне земље. Основна карактеристика аграрне политике јесте систем селективног кредитирања, односно нижа зајмовна цена за кредите пољопривреди у односу на тржишну стопу. Искуство показује да су многе банке оствариле стабилан профит и конкурентску предност одговарајући на захтеве клијената из руралних подручја. Пословна политика тих банака заснива се на познавању клијента и потреба пољопривредне производње. Такође, ове банке део профита поново усмеравају ка локалним заједницама кроз разне пројекте. На тај начин оне постају окосница за рурални развој.

ЗАКЉУЧАК

Политика руралног развоја еволуирала је од политике која се бави структурним проблемима пољопривредног сектора ка политици која се бави вишеструком улогом пољопривреде у друштву. Акценат треба да буде на инвестицијама у пољопривреди јер је то шанса да се Србија рурално

развија. Опште је познато да је пољопривреда одржала земљу током најтежих година, а у време кризе показала се као највиталнији сектор. Пољопривреда је способна да оствари значајне резултате, задовољи потребе домаћег тржишта и допринесе унапређењу спољнотрговинске размене, због чега јој у наредном периоду мора бити посвећена већа финансијска пажња него до сада. Међутим, финансијско тржиште није структурирано према потребама пољопривредних газдинстава и специфичностима пољопривреде јер мала газдинства не могу да обезбеде кредитне гаранције и диверсификују своју активност или доходак.

Банкарски сектор Србије треба да предузме низ симултаних мера и активности које би развиле руралну инфраструктуру, економију и диверсификовале руралне активности. Знатно повољнији услови кредитирања кроз аграрни буџет нису довољни за финансирање пољопривреде. Задржавањем садашњих услова кредитирања са високим каматним стопама пољопривреда неће моћи да се унапреди, а њени производи постану конкурентни у својој земљи и на инотржиштима.

Код финансирања руралног развоја, банкарски сектор треба да подржава све оне пројекте који доприносе унапређењу услова живота и рада, побољшању енергетског снабдевања, решавању проблема водоснабдевања и изградњи неопходне инфраструктуре. Формирањем Управе за аграрна плаћања испуњен је основни институционални услов да српска пољопривредна газдинства користе средства из претприступних фондова ЕУ, како би прилагодила

свој начин рада у складу са Заједничком пољопривредном политиком ЕУ кроз унапређење тржишне ефикасности, конкурентности и примене високих стандарда Европске уније.

SUMMARY

In this article the undisputed importance of the rural sector in Serbia and financial support for the development of rural areas are presented. It is explained that the uneven regional development in Serbia as a degree, is the result of rural areas development and of mild severity of poverty in rural areas. There has been reference to the exploitation and marginalization of agriculture in recent decades. The facts about the rural sector in Serbia are presented in the first part of the paper. It was pointed out that all rural areas in Serbia are faced with problems such as negative demographic trends, migration, insufficient infrastructure, extensive and mixed farming, high unemployment and poverty, low GDP per capita and the environment from the perspective of potential threats of pollution. In the second part, we addressed the core banking system and recommendations related to the improvement in credit conditions for farmers, the necessity to increase availability of bank credits regarding adequate information, advisory assistance in the preparation of business plans to simple loan guarantees. The main message of the paper points to the danger of keeping current credit conditions, high interest rates, so that agriculture will not be able to improve, and its products become more competitive in their country and in the international markets.

ЛИТЕРАТУРА

1. Beus, C. (2008). *Agritourism: Cultivating Tourists on the Farm*. Washington: Washington State University Extension.
2. Богданов, Љ.Н. (2007). *Мала рурална домаћинсџва у Србији и рурална нејољопривредна економија*. Београд: УНДП и Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства Републике Србије.
3. Вујатовић-Закић, З. (2000). Кооп менаџмент, Основни задружни принципи и савремена пракса, Београд: Дунав група – Дунав Превинг.
4. Васиљевић, З., Поповић, В. (2014). Економско-финансијска компонента развоја села и пољопривреде, Зборник Перспективе развоја села (ур. Д. Шкорић), Одбор САНУ за село, Београд, стр.163–185.
5. World Bank Group, <http://www.worldbank.org/>
6. International Monetary Fund (2009). *World Economic and Financial Surveys, World Economic Outlook*.
7. Institute of Agricultural Economics, <http://www.iep.bg.ac.rs>
8. Митровић, М.М. (2012). Села у Србији, Промене структуре и проблеми одрживог развоја, Попис становништва, домаћинства и станова 2011, Попис пољопривреде 2012, Р.С., Београд: Републички завод за статистику.
9. Народна банка Србије, <http://www.nbs.rs>
10. Његован, З., Демировић, Д., Управљање одрживим развојем руралног туризма у Војводини. *Школа бизниса*, бр. 1/2015, стр. 68–79.
11. Портер, М.Е. и др. (2006). *The Global Competitiveness Report 2006–2007*. New York: Palgrave Macmillan.
12. Привредна комора Србије, <http://www.pks.rs/>
13. Програм мера Владе РС за подстицање развоја пољопривредне производње путем кредитне подршке кроз субвенционисање дела камате у 2012, Привредна комора Београда, <http://www.kombeg.org.rs>
14. Република Србија, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, <http://www.minpolj.gov.rs>
15. Република Србија, Републички завод за статистику, <http://webrzs.stat.gov.rs>
16. Република Србија, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Нацрт стратегије руралног развоја, 2010–2013, август, 2009, стр. 11.
17. Sinteza Invest Group Research, *Макроекономски pregled Србије 2014–2015*, стр. 1–21.
18. Стална конференција градова и општина, Савез градова и општина Србије, <http://www.skgo>
19. Удружење банака Србије, <http://www.ubs-asb.com>
20. Уредба о подстицању пољопривредне производње путем кредитне подршке кроз субвенционисање дела камате у 2012. години, „Службени гласник РС“, бр. 17/12.
21. Подстицаји мерама руралног развоја. Управа за аграрна плаћања, Република Србија, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, <http://uap.gov.rs/podsticaji-merama-ruralnog-razvoja/>
22. Хопић, С. (2009). Рурални развој у Републици Србији, Exchange2 Заједничка подршка локалним самоуправама? Стална конференција градова и општина – издавач, <http://www.exchange.org.rs>
23. Цвијановић, Д., Субић, Ј., Парушић, В. (2014). *Пољопривредна издјинсџва љрема економској величини и љијуу љпроизводње у Рејублици Србији*, Београд: Републички завод за статистику, стр. 35.